

Ks. Robert Bielen SDB. *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce. Uwarunkowania – zadania – prognozy*. Lublin: RW KUL 2001 ss. 539.

Duszpasterstwo rodzin, rozumiane jako urzeczywistnianie zbawczego dzieła Chrystusa w rodzinie i przez rodzinę, praktycznie przenika działalność Kościoła od jego zarania. Jako dział duszpasterstwa rozwija się szczególnie intensywnie w ostatnich dziesięcioleciach, czego przyczyną stało się nauczanie oraz pasterska troska o rodzinę ostatnich papieży, a szczególnie obecnego – Jana Pawła II. Jako dyscyplina naukowa jest stosunkowo młodą specjalizacją w ramach teologii pastoralnej. Swoją podbudowę teoretyczną ma w dokumentach Kościoła, a przede wszystkim w adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio* Jana Pawła II. Tenże papież w *Liście do rodzin* (1994) określa rodzinę jako pierwszą i niepowtarzalną drogę Kościoła (nr 2).

Współczesna rodzina, narażona na liczne niebezpieczeństwa, jest zagrożona i wymaga troski szczególnej. Zarówno teoretycy, jak i praktycy duszpasterstwa mówią o głębokim kryzysie rodziny i wartości rodzinnych, poszukując przy tym rozwiązań i wskazań duszpasterskich na czas obecny. Na gruncie polskim w ostatnich latach obserwuje się również wzrost liczby publikacji poświęconych tematyce rodzinnej. W nurt tych publikacji włącza się recenzowana praca ks. Roberta Bielenia SDB. Autor recenzowanej książki stawia sobie za cel ukazanie zadań współczesnego duszpasterstwa rodzin w Polsce. Problem ten spostrzega szeroko, rzec by można wieloaspektowo, wybiegając przy tym myślą w przyszłość polskiego duszpasterstwa rodzin. Autor pisząc swój doktorat (recenzowana książka jest właśnie jego publikacją), posłużył się metodą paradygmatu analizy pastoralnej, wykazując przy tym zarówno znajomość metody, jak też interdyscyplinarnie bogaty zasób wiedzy.

Omawiana książka składa się z trzech części. W pierwszej, obejmującej rozdziały I-III, Autor przedstawia uwarunkowania współczesnego duszpasterstwa rodzin (s. 35-207). W drugiej części, którą stanowią rozdziały IV-VI, przedstawia zadania duszpasterstwa rodzin wobec społecznej i religijnej sytuacji rodziny (s. 211-400). Część trzecią, rozdział VII, stanowią postulaty pastoralne na przyszłość, uwzględniające nowe wyzwania dla duszpasterstwa.

W punkcie wyjścia Autor stwierdza, że duszpasterstwo rodzin stanowi odpowiedź Kościoła na aktualne potrzeby małżeństwa i rodziny (s. 35-88). Rozdział I, stanowiący normatywną część paradygmatu, przedstawia rodzinę jako podstawową drogę

współczesnego Kościoła, wraz z jej potrzebami, które Kościół jest w stanie i powinien zaspokajać. Istotę duszpasterstwa rodzin określa Autor jako „zbawczą posługę Kościoła ukierunkowaną na małżeństwo i rodzinę”, podkreślając przy tym rolę pionu zarówno praktycznego, jak i naukowego. Duszpasterstwo rodzin kieruje się swoimi naczelnymi, kierowniczymi oraz realizacyjnymi zasadami. Po dokładnym rozpoznaniu, opartym na szczegółowych raportach, określa też aktualny stan struktur duszpasterstwa rodzin w Polsce, zarówno w ich pionie naukowym, jak i praktycznym. Przy tym ostatnim wskazuje na konieczność lepszego zorganizowania (wyodrębnienia) oraz rozwinięcia duszpasterstwa rodzin. Przytaczając dane z posiedzenia Komisji Episkopatu do Spraw Rodziny, podkreśla mankamenty w zakresie przygotowania do małżeństwa, wskazując na ich związek z niedostatkami formacji seminaryjnej kapłanów oraz z niedostatkami współpracy duszpasterzy ze świeckimi.

Kontekst społeczny małżeństwa i rodziny w Polsce jest naznaczony sytuacją transformacji ustrojowych w kierunku społeczeństwa demokratycznego typu zachodniego. Przytoczone liczne badania obrazują również występowanie pewnych niekorzystnych zjawisk społecznych. Niepokojącą sytuację demograficzną naszego kraju wyróżniają, według autora, dwa zjawiska: zwiększająca się systematycznie (od 1944 r.) liczba rozwodów oraz spadek współczynnika dzietności (od 1989 r.) poniżej stopnia zastępowalności pokoleń. To ostatnie wiąże Autor m.in. ze spadkiem liczby małżeństw i negatywną zmianą prokreacyjnych postaw kobiet. Sytuację bytową cechuje zjawisko biedy, która negatywnie wpływa m.in. na stan zdrowia członków rodzin. Pozycja rodziny w Polsce jest nadal bardzo wysoka. Relacje małżeńskie w ponad 90% cechuje model partnerski, przy czym w relacjach rodzinnych matka ma znacznie silniejszą pozycję niż ojciec. Wśród dysfunkcji i patologii Autor omawia nieporadność życiową, niewłaściwe wykonywanie obowiązków rodzicielskich, przemoc domową, ubóstwo, nieprzystosowanie społeczne młodzieży, przestępczość, uzależnienia, prostytutkę oraz samobójstwa.

Przytoczony przez Autora zbiór interesujących wyników badań na temat kondycji polskiej rodziny oraz społeczeństwa pod względem religijnym pozwala dość dokładnie zapoznać się z aktualnymi danymi na temat postaw Polaków wobec wiary, poziomu wiedzy religijnej, poziomu moralności małżeńskiej i rodzinnej, specyfiki praktyk religijnych oraz postaw wobec Kościoła i zaangażowania w życie parafii. Na szczególną uwagę w tym zakresie zasługuje stale pogłębiający się rozdzźwięk między wiarą deklarowaną a realizowaną, selektywność wiary, spadek liczby wiernych oraz zjawisko wzrastającej polaryzacji stanowisk. Zjawiska te stanowią, według Autora, pilne wyzwanie dla Kościoła (s. 163). Problemy z akceptacją norm moralności małżeńskiej występują we wszystkich grupach wiernych, również wśród wierzących i głęboko wierzących. Szczególnie niepokojąco narasta tolerancja wobec przekraczania tych norm wśród młodzieży. Do charakterystycznych wskaźników można zaliczyć to, iż wierni w Polsce dość często (ok. 3/4 populacji) znają swojego proboszcza i biskupa oraz silnie identyfikują się z parafią (ok. 90%).

Pośród podstawowych i niezbywalnych zadań duszpasterstwa rodzin, wynikających wprost z jego natury, Autor wskazuje najpierw na obronę wspólnotowego wymiaru rodziny, zarówno jako wspólnoty ludzkiej jak i nadprzyrodzonej (domowy Kościół). Obrona życia człowieka poczętego wiąże się, według Autora, z kształtowaniem spo-

łecznej świadomości rodziny jako „sanktuarium życia” Zarówno w tym względzie, jak i w konkretnych działaniach na rzecz obrony życia ludzkiego Autor postrzega parafię jako najskuteczniejszą strukturę kościelną (s. 232). Wychowanie dzieci i młodzieży do miłości, idąc za myślą Jana Pawła II, Autor zalicza do najważniejszych zadań Kościoła katolickiego w Polsce na przełomie wieków. Przygotowanie narzeczonych do małżeństwa wymaga zaangażowania całej diecezji oraz całej parafii, co zawiera w sobie postulat większego otwarcia się na ludzi świeckich. Organizację poradnictwa parafialnego należy, według Autora, rozpocząć od rozbudzania świadomości potrzeby istnienia takiego poradnictwa religijno-duszpasterskiego na rzecz rodziny. W tej grupie zadań duszpasterstwa rodzin Autor umieszcza odwiedziny duszpasterskie rodzin oraz tworzenie wspólnot rodzin.

Duszpasterstwo rodzin powinno uwzględniać w swoich programach również sytuację społeczną rodziny, co stawia przed nim specyficzne zadania w płaszczyźnie demografii, inicjatyw prawno-politycznych, oddziaływać w sferze bytowej, w zakresie animacji relacji wewnątrzrodzinnych oraz przeciwdziałania dysfunkcjom i patologiom.

Aktualna sytuacja religijna wymaga przede wszystkim kształtowania właściwej postawy wobec wiary poprzez rozwijanie duchowości małżeńskiej i rodzinnej. Zadanie rozwijania wiedzy religijnej rozkłada się, według Autora, na nauczanie prawd mało znanych i mało akceptowanych oraz na podnoszenie poziomu wiadomości religijnych. Oddziaływanie na moralność małżeńską i rodzinną rozpoczyna się od wyrabiania u wierzących świadomości, że małżeństwo i rodzina są miejscem uświęcenia. Autor w tym miejscu szerzej omawia wychowanie do czystości oraz duszpasterstwo małżeństw niesakramentalnych. Wpływanie na praktyki religijne to przede wszystkim kształtowanie właściwej ich motywacji, przy zachowaniu stałej orientacji sakramentalnej. Umacnianie więzi małżeństwa i rodziny z Kościołem i parafią służy wcielaniu w życie idei parafii jako „rodziny rodzin”

Prognozy rozwoju społecznego małżeństwa i rodziny oraz perspektywy przemian życia religijnego pozwoliły ks. Bieleniowi nakreślić zadania duszpasterstwa rodzin na przyszłość. Pośród nich omawia problematykę ludzi starszych, migrantów, problem feminizmu oraz zjawisko sekt. Rzeczywistość medialną i wirtualną autor widzi jako specyficzne wyzwanie dla duszpasterstwa rodzin XXI wieku, stawiającą przed nim zadanie uświadamiania pozycji mediów i ich wpływu, wychowania do odbioru mediów oraz kształtowania pozytywnego środowiska do odbioru mediów. Internautyczne zaangażowanie Autora zdradza stwierdzenie, że „najważniejszym krokiem w wykorzystaniu informatyki w duszpasterstwie rodzin jest przyjęcie opcji fundamentalnej na Internet” (s. 455). Może ono budzić wątpliwości z punktu widzenia nauki społecznej Kościoła, głoszącej raczej „opcję na rzecz ubogich”, ale broni się ono tym, iż o trudnej sytuacji bytowej rodzin Autor napisał już wcześniej, w rozdziałach III i V

Ta dość obszerna pozycja wyczerpująco realizuje postawiony problem. Mocne osadzenie teologiczne pozwoliło ks. Bieleniowi dokonać integracji wiedzy z zakresu kilku dyscyplin na gruncie pastoralnym. Naukowe ujęcie zagadnienia pozwala systematycznie poznawać problematykę duszpasterstwa rodzin i związanych z nim zadań. Całościowe przedstawienie tej problematyki w Polsce pozwala książce aspirować do

rangi polskojęzycznego podręcznika tej dyscypliny naukowej. Zebrane w jednej publikacji i usystematyzowane liczne badania socjologiczne pozwalają zobaczyć szeroki kontekst życia małżeńskiego i rodzinnego oraz duszpasterstwa rodzin w Polsce. Rodzi się może jednak pytanie, czy problematyce społeczno-bytowej małżeństwa i rodziny, a także oddziaływaniom duszpasterskim w tej dziedzinie należało poświęcić osobne rozdziały książki. Zajmowanie się tą problematyką znajduje swoje uzasadnienie w nauczaniu Kościoła, ale przy takim zaakcentowaniu może rodzić pytanie o priorytety oddziaływania duszpasterskiego wobec małżeństwa i rodziny.

Dla teologa i duszpasterza książka stanowić może cenną pomoc, pozwalającą zrozumieć współczesną rzeczywistość duszpasterską, a jednocześnie ukazującą aktualne zadania duszpasterstwa rodzin. Może ona stanowić dla duszpasterzy oraz osób świeckich zaangażowanych w duszpasterstwo rodzin pomoc w odczytaniu swojej roli oraz zadań w aktualnej polskiej rzeczywistości. Wypada życzyć, aby przyczyniała się do przyjęcia w duszpasterstwie fundamentalnej opcji na rzecz rodziny.

Ks. Jacek Goleń